

ZPRÁVY SLUKO

vydává

STUDIJNÍ A LIDOVÝCHOVNÝ ÚSTAV KRAJE OLOMOUCKÉHO
Krajské museum • Krajské výzkumné středisko • Krajská galerie •
Krajská hvězdárna • Přípravný výbor Krajské zoologické a Krajské
botanické zahrady • spolu s Krajskou výzkumnou komisí v Olomouci
Objednávky řiďte na SLUKO, Olomouc I, nám. Republiky 6, tel. 2731

Cerven 1954.

Číslo 37

Lékařské oddělení Krajského musea v Olomouci

Posláním moderního musea je zobraziti vývoj lidské společnosti v celé její mnohotvárné pestrosti. Naše musea nemohou proto zůstatí pouhou snůškou starobylého materiálu bez osvětlení vnitřních spojitostí a souvislostí jednotlivých exponátů, nýbrž uspořádaným přehledem vývojové linie každého velkého společenského jevu, jakým nesporně je i lékařství, dotýkající se nejužším způsobem tolika stránek lidského života od nejčasnějších počátků až do posledních okamžiků každého jedince. Proto také nauka o životě a lékařské otázky z ní vyplývající měly vždycky největší přitažlivost i v širokých kruzích neodborné veřejnosti, převyšující daleko zájem o jiné obory lidské činnosti. Preventivní složka novodobé koncepce lékařství dokonce spo-
léhá na tento zájem jako nejvhodnější prostředek k šíření osvětleného zdravotnického vzdělání.

Tyto zásady přivádějí nás k myšlence zříditi zvláštní lékařské oddělení v Krajském museu olomouckém při jeho reorganizaci a instalaci do nových místností. Navazujeme tím zároveň na snahu dr. M. Remeše, který již před lety sebral řadu předmětů, vztahujících se k lékařské historii, jež však zůstaly dosud v musejním skladě. Přistupujeme-li dnes k systematickému sbírání lékařsko-historického materiálu, vytyčujeme si při tom tento pracovní plán:

V rámci lékařského oddělení chceme zachytiti památky na vývoj zdravotnictví v našem kraji od nejstarších dob. Lékařství je jedním z nejstarších povolání, sahajíc svými kořeny až k počátkům lidské civilisace vůbec. Léčebná péče je staršího data než náboženské představy a proto bude zajímavé provéstí revisi nejstarších nálezů praehistorických, jimiž je Morava tak bohatá, a vyhledati všechny předměty, jež mají nebo mohou míti vztah k lékařství. Po této stránce jsou naše sbírky z 90 procent neprobádány. Pro lékařství ve středověku máme u nás málo dokladů, protože tehdy bylo léčení širokých vrstev lidových v rukou jen lidových léčitelů, jejichž empirické zkušenosti stály však mnohdy výše než oficiální galenovská a scholastická medicína. Od konce středověku množí se již zprávy o vynikajících lékařích, k jejichž biografii budeme se snažit sebrat veškerý dostupný materiál (portréty, knihy, literaturu). Zvláštní skupinu bude tvořit olomoucká universita a medicínsko-chirurgické učení, které vychovávalo moravské lékaře až do sedmdesátých let minulého století. Doklady o vývoji nemocnic a jiných zdravotnických ústavů jsou rovněž důležitým znakem kulturních i hospodářských poměrů v průběhu dob. Životopisný a fotografický archiv zemřelých a nynějších lékařů zajistí obraz dnešních generací pro budoucnost. Prakticky vztahuje se tudíž naše sběratelská činnost zejména na tyto předměty: písemné doklady, rukopisy, psané přednášky, zápisky, vzpomínky, recepty, korespondence, archivy lékařských spolků, společností, diplomy, kresby, rytiny, literární památky, příležitostné tisky, letáky, úmrtní listy, výstřižky z novin, nekrology, životopisné stati z časopisů, knihy lékařské (staré, klasická vydání, první vydání), časopisy, separáty, lékařské beletrie, memoiry, Ex libris lékařů nebo s lé-

kařskými náměty, bibliofilie, novoročenky, disertace, štočky, fotografie. Dále materiálu všeho druhu a hodnot, jako: nástroje a přístroje (staré), modely, masky, lékařské doklady o lidovém léčení, amulety, fetiše, odznaky, mince, medaile (s lékař. náměty), obrazy, osobní památky po lékařích a lékárnická zařízení.

Jak z načrtnutého programu je zřejmo, nejde nám o sebrání několika zajímavých předmětů výstavních, nýbrž o systematickou dokumentaci veškerého zdravotnictví, takže naše oddělení má se státi přímo malým, avšak uceleným ústavem pro dějiny lékařství na Olomoucku. V tomto pracovním a sběratelském zaměření na kraj Olomoucký jsou dány jisté meze našemu úsilí, jež nemůže podávat podrobný obraz všech otázek zdravotnických s hlediska historického. Naším úkolem bude zjistit a dokumentovat celkový přínos kraje k těmto otázkám. Nebude proto naše práce tříštit plány celostátního lékařského musea pražského (až vyjde opět ze svého zakletí), naopak je doplňovat a podporovat a máme tajnou ctížádost, aby se naše podniknutí stalo podnětem pro ostatní krajská musea ke stejnému zařízení, neboť teprve zhodnocením sbírek a dokumentačního materiálu jednotlivých krajů mohlo by se dojít k soustavným a vyčerpávajícím dějinám českého lékařství.

Ke spolupráci na tomto díle zveme všechny zájemce, především naše lékaře. Přihlaste se!

Dr. Vl. J. Zapletal

Krajské museum

Odbor věd přírodních

• *Mineralogické a petrografické oddělení* (dr. Vladimír Strnad). R. Sládek mineralogicky prozkoumal pegmatitovou lokalitu na Šumpersku, o níž jsme referovali již v 35. čísle našich Zpráv. Výsledkem sběrů je kolekce krystalů berylu v zajímavém krystalografickém vývoji. — Práce v oddělení je zaměřena na přípravná studia k sestavení expozice mineralogie a petrografie v hlavní budově SLUKO.

■ *Geologické a paleontologické oddělení* (dr. Vladimír Strnad) uvítalo v řadách svých spolupracovníků soudruha R. Řiháka, známého odborníka-technika v oboru pokryvačských břidlic. — Na služební cestě do Krajského nitranského musea v Bojnicích studoval referent společně s referentem pro botaniku nové způsoby instalace přírodovědeckých expozic. Současně zhlédl (pro srovnání s poměry na severu Olomouckého kraje) stará horní díla u Nitr. Pravna a j. Exkursí se účastnili pracovníci Krajského musea v Bojnicích a podávali v terénu výklad. Návštěva znovu potvrdila výhodu úzké spolupráce jednotlivých krajských museí a zejména výměna zkušeností technického rázu se může uplatnit zvláště při budování nových expozic. Slovenští soudruzi přijali závěrem pozvání našeho ústavu a ještě v letošním roce vykonají odbornou exkursi do našeho kraje. — Referent pracuje na libretu expozice geologických vědních oborů pro okresní museum v Bruntále. — Referent podal odborné posudky pro národní podnik Turista, posoudil návrh rámcového programu výstavních sbírek vlastivědných museí, který vypracoval Výzkumný osvětový ústav v Praze a účastnil se porady o tomto thematu, svolané ministerstvem kultury v Praze. — Pro okresní museum v Jeseníku vypracoval přehled geologie okresu.

• *Botanické oddělení* (dr. B. Šula). V rámci trvalého úkolu provedl referent re-vizi tří přírodních rezervací v okrese olomouckém. — V botanických sbírkách v úsovském zámku byla dokončena první etapa v řádném označování exponátů. Současně byla tato část exponátů prohlédnuta po stránce technické. Označování exponátů bude dokončeno během třetího čtvrtletí. — Pro vedoucí a instruktory ve škol. táborech přednesl dne 7. června v Bělkovicích referát o práci v oborech biologických a vedl botanickou exkursi. — Pro časopis *Naše vlast* napsal článek o putovních táborech s hlediska přírodovědeckého. Pro Krajskou komisi pro sběr a pěstování

lčivých rostlin vypracoval propagační leták o sběru určitých druhů léčivých rostlin, zařazených v letošním plánu.

- *Zoologické oddělení* (dr Vlad. Teyrovský). Referent měl v červnu dovolenou. Na prvním večeru, pořádaném Čs. společností pro šíření politických a vědeckých znalostí pod širým nebem ve Smetanových sadech dne 11. června přednášel o různých zajímavostech ze života ryb v pásmu *Vážně i vesele o rybách a rybářích*, doprovázeném filmy ze života v našich vodách. Účastníkům školy okresních plánovatelů na Sv. Kopečku podal referent pro zoologii spolu s některými dalšími referenty SLUKO dne 23. VI. 1954 výklad o některých aktuálních otázkách, vztahujících se k poslání vlastivědných museí, a o zoologické zahradě Olomouckého kraje.

- *Geografické oddělení* (dr Jan Luner) zpracovalo veškerý teplovní materiál ke klimatické studii o okresu Litovel. K zastavovacímu plánu byly vypracovány dva posudky. V rámci přednáškové činnosti měl referent dvě přednášky v závodních kroužcích na thema »*Význam meteorologie a klimatologie pro náš hospodářský život*« a jednu přednášku ve Svazarmu: »*Proměny vzdušného moře*«.

Odbor věd o společnosti

- *Archeologické oddělení* (dr J. Skutil) pokračovalo předně v inventarizačních pracích — v popisu Gottwaldovy sbírky dosaženo čís. 3450 a započato s inventarisací staré sbírky Dobešovy (k nové jeho sbírce srv. dále).

Z nových akvizicí oddělení nutno uvést: Děk porozumění správy Hutní odbytové základny v Olomouci, byl získán na Kaštanové ulici čís. 3 velice zajímavý materiál, jehož popis a ocenění přineseme po zrestaurování příště. — Se souhlasem Arch. ústavu byla prokopána v Dol. Sukolomi v cihelně při cestě Brničko—Dolní Sukolom chudá jáma s několika slezskými střípky a kusy mazanice a zbytky dvou pískovcových mlýnkových desek. — Ing. J. Janásek kontroloval nákelské naleziště v pískovišti. — Ing. Josef Kšíř daroval katastrální sbírce několik starých záznamů o různých nálezech. — Archeologický ústav CSAV v Brně předal oddělení keramický materiál ze zachraňovacího výkopu v Uničově, a to nálezy volutové slezsko-platěnické (přir. čís. ústavní 444-490). — Při kladení štětu pro nové kolejnice nové elektrické dráhy u kostela sv. Mořice na Mořickém náměstí bylo proti farnímu úřadu a proti vedlejšímu kostelnímu vchodu v hloubce 0,35—0,45 m pod povrchem množství zbytků lidských, zřejmě přeházených, často neúplných koster, zřejmě v druhojné přemístěné poloze. Pocházely asi ze staršího zdejšího hřbitova. Průvodní datující nálezy nebyly získány žádné. Všechny anthropologický materiál byl sbírán a uložen do mořické kostelní krypty. Naleziště prohlédl také okresní hygienik MUDr. A. Taul.

- *Zemědělské oddělení* (V. Burian). V základních sbírkách oddělení byly konservovány předměty z nových sběrů. — Referent se zúčastnil konference o zemědělském musejnictví, kterou uspořádala ústřední komise pro osvětovou práci v zemědělství Československé akademie zemědělských věd dne 17. června 1954 v Zemědělském muzeu CSAZV na Kačíně u Kutné Hory. Konference se zúčastnil také ředitel Maďarského zemědělského muzea v Budapešti Fer. Szabó, který si odnesl mimo jiné také snímky z naší výstavy *5000 let zemědělství Olomouckého kraje*. Referátem ředitele Zemědělského muzea CSAZV Ing. F. Šacha byla ozřejmena nutnost zakládání oddělení zemědělských sbírek při okresních a krajských museích.

- *Vojenské oddělení* (V. Burian). Po celý měsíc pokračovaly evidenční práce za spolupráce externích pracovníků.

- Referent V. Burian vypracoval sylabus výkladu pro průvodce po hradu Bouzově. Dne 25. června 1954 roztřídil spolu s dr J. Lakosilem a dr I. Krskem část sbírek Okresního muzea ve Šternberku a podal ideový návrh jeho instalace, dne 29. června třídil sbírkový materiál v uničovském muzeu.

Oddělení uměleckého průmyslu (dr J. Lakosil). Podle plánu bylo pokračováno v katalogisaci sbírky uměleckého skla. Vedoucí oddělení převzal z příkazu kulturního odboru KNV od JNV v Nejdku a ze zámku Veselíčko u Lipníka stylový nábytek, pocházející z německého konfiskátu, čítající celkem 14 kusů, který bude po opravě poškozeného čalounění instalován v interierech úsovského zámku.

Oddělení pro národopis (dr Jar. Kanýza) pokračovalo v práci o popise keramiky a textilií. Byly dále připraveny sbírkové předměty a instalační plán pro expozici hanáckého lidového umění, která má být otevřena letos v srpnu v rámci krajských dožíněk. 24. června byly schváleny MNV v Olomouci pro zvonkovou hru městského orloje tři hanácké lidové písně, které oddělení vybralo. Referent přednášel 2. června v rámci cyklu »Poznáváme svůj kraj« na thema »Lidové umění na Haně«. Pro Státní památkovou správu vypracoval sylabus výkladu pro průvodce hradu Helštýna.

Knihovna

Nově koupených nebo darovaných knih bylo v červnu zapsáno do inventáře 25 svazků, má tedy knihovna po vyřazení 5 knih, které byly ztraceny při výstavě, celkem 11.695 invent. čísel. Darovali knihy: 1 Polskie towarzystwo antropologiczne, 1 Sváz slovenských múzeí, 3 s. Roháč. Knihovník pořídil výstřižky z běžně docházejících novin. Vytrídil duplikáty, knihy uložené na chodbě a v bednách ve skladišti. Pořídil lístkový katalog aukcí, katalogů výstav, průvodců museí a seznamů nakladatelství podle vydavatelů. Konal administrativní práce posledních vlastivědných přednášek.

R. Híkl

Krajská galerie

V měsíci červnu 1954 uspořádala Krajská galerie v hudebním sále Žerotina u příležitosti 20. výročí smrti našeho vynikajícího umělce, rodáka z Bludova, Adolfa Kašpara, besedu o jeho životě a díle, spojenou s diaskopickým promítáním jeho ilustrací. Za spolupráce Národní galerie v Praze, Universitní knihovny a Svazu čs. výtvarných umělců, krajského střediska v Olomouci, pořádá ve dnech 19. června až 8. července 1954 v Domě umění výstavu originálů ilustrací, akvarelů a grafických prací Adolfa Kašpara, doplněnou výstavkou knih jím ilustrovaných. Tato výstava proběhne ve většině okresů v našem kraji.

Dr J. Lakosil

Krajská zoologická zahrada

V měsíci červnu bylo pokračováno v probírce lesa a dřevo takto získané bylo zpracováno jednak jako palivové, tyčovina a dolovina. Veškerý takto získaný materiál byl předán dřevařskému těžařskému záводу. Práce v lese na získání tohoto dřeva byly prováděny dobrovolnými brigádníky z okolí Svatého Kopečka, kteří je prováděli velmi ochotně a bezplatně.

Dále se pokračovalo v nasypávání hráze na první nádrži, která bude v krátké době ukončena. V prostoru Severní točna byla ukončena brána s branou pro možnosti vstupu z obce Samotísky. Vykácené plochy lesní parcely zoo byly již z části zatravňovány a bude se v tomto zatravňování pokračovat. Sdružená řemesla okresu Olomouc provádějí oplétání klecí pro ptáky v jižní části zoo.

Dne 23. dubna navštívila zoologickou zahradu krajská škola plánovatelů z plánovacích komisí okresů, aby si prohlédla výstavbu Krajské zoologické zahrady. Po krátkém vysvětlení o výstavbě zoo prohlédli si frekventanti pochozku celou parcelu zoo a její budovaná zařízení. Potom při přátelské debatě při táborovém ohni byla prodiskutována spolupráce Krajské i okresních plánovacích komisí se Studijním a lidovýchovným ústavem kraje Olomouckého. Účast, jakož i průběh této schůzky přinesl velmi mnoho užitečného a výsledek této schůzky byl velmi zdařilý.

J. Hadáček

Archeologické oddělení Krajského musea v Olomouci získalo roku 1954 druhou archeologickou sbírku řídícího učitele K. Dobeše z Králova Pole, někdejšího spolupracovníka Gottwaldova, která takto organicky doplňuje jeho první sbírku, která přišla již před válkou do sbírek Vlasteneckého musejního spolku. Dobešova sbírka obsahuje asi 500 kusů nálezů od paleolitika až po nálezy středověké, pocházející většinou z Prostějovska (inventurní čísla P 251-644/54). Jsou to tyto nálezy: paleolitické nehojné nálezy ze Slatinek z trati U dubu, určické nálezy z Golštýna a z Dlouhých klučí, z Čechovic z Čechovska a z Ohrozimi z Čubernice. Neolitické nálezy z období kultury s keramikou volutovou pocházejí z Duban (Velké vršiny), ze Žerůvek (Vyškrabané), ze Slatinek Od dubu, z Čechůvek (Kopaniny) a ze Slatinic (Nad háječkem). Z období vypichané keramiky pocházejí nálezy v určického Záhumení. Z období kultury lengyelské a s keramikou pomalovanou pocházejí nálezy ze Slatinek (U dubu), z Duban (Velké vršiny), z Žerůvek (Vyškrabané), ze Ždětína (Malá strana) a z určických Záhumení. Ojedinelé nálezy kamenných nástrojů ze staršího období neolitického pocházejí z Duban z trati Amerika a Za farou. Nálezy jevišovického typu pocházejí z Duban (Močidla, Nad lukami, Za farou, Sraňk), nordické nálezy ze Ždětína (Malá strana), Slatinic (Na stráži), Žerůvek (Vyškrabané), Duban (Záhumenka), z ohrozimské Čubernice, Čechůvek (Kopaniny). Nepatrné zbytky z hrobů mohyl nordického typu pocházejí ze Žerůvek. Nehojné nálezy střepků keramiky zvoncovitých pohárů pocházejí z Duban (Nad lukami), Určic (Hájové) a Žerůvek (Vyškrabané). Unětická miska pochází z Duban. Poměrně hojné jsou v Dobešově sbírce nálezy lužického typu, a to ze Žerůvek (Vyškrabané), Stětovic (U školy), Čechůvek (Kopaniny) a Charvát (Záhumení). Z Lešan pocházejí tři nádoby z hrobu III. Další lužické nálezy pocházejí ze Slatinic a Duban. Nálezy ze Slatinek z hrobu 133, 134, 135, 136, 137, 139, 141, 143, 144, 146, 148, 150, 152, 153, 154, 157, 160, poskytnuvší celkem 37 nádob, doplňují dřívější inventář tohoto slezsko-platěnického rozsáhlého pohřebiště. Platěnické střepy pocházejí ze Ždětína (Padělek), nehojné galské nálezy z Ohrozimi (dvůr č. 41), Třebčína (Spodní díly), Duban (Za farou) a Olšan (U mlékárny). Germánské nálezy pocházejí z Duban a Slatinek. Slovanské nálezy pocházejí ze Slatinic (Záhumenice), Žerůvek (Vyškrabané), z Ohrozimi (pole Vejmolova a Na houseru) a dále z Lešan (zahrada domu č. 18, Huňkovo pole, náves) pocházejí nálezy středověké keramiky. Jak je vidět již z tohoto prostého seznamu, kde není možno popisovat některé zajímavé nálezy, přispěla Dobešova sběratelská činnost značně k poznání prehistoricko-topografických poměrů starého Prostějovska.

JŠK

Různé zprávy

Z á v a z k y. Na pracovní poradě dne 22. června zabývali se zaměstnanci SLUKO průběhem X. sjezdu KSČ a na základě rozboru referátu předsedy vlády soudruha V. Širokého byly přijaty tyto závazky: 1. Navázat ještě užší spolupráci našeho ústavu se Státním geologickým ústavem v provádění základního průzkumu rudného bohatství v kraji. 2. Urychleně dokončit redakci díla: Dějiny dolování v kraji. 3. Uspořádat putovní výstavu Na pomoc JZD, a to ve dvojí redakci: pro kraje rovinné a pro kraje horské.

Poznááme svou vlast. V červnu byl dokončen první přednáškový cyklus Krajského musea »Poznááme svůj kraj«. Dne 2. června přednášel dr. J. K a n y z á o lidovém umění na Hané. Přednáška byla doplněna barevnými diapositivy. Po ní byl předveden po prvé barevný dokumentární film »Vázání šátků na Hané« a v závěru vystoupil soubor lidových písní a tanců ZK OZJW z Prostějova za vedení soudružky V. P a r o b k o v é s bohatým pořadem písní a starodávných tanců. Dne 9. června přednášel dr. J a r. L a k o s i l o Ad. Kašparovi, rodáku z Bludova na severní Moravě. I tato přednáška byla doplněna světelnými obrazy a vzpomínkami olomouckých výtvarníků na nezapomenutelného ilustrátora Věka a Babičky. Tento

přednáškový cyklus vzbudil upřímnou pozornost vážných zájemců. Navštívilo jej celkem 386 posluchačů, čili průměrně 64 posluchačů na jednom večeru. Po této radostné zkušenosti rozhodli jsme se na podzim připravit nový cyklus na thema »Znáte Olomouc?«.

Film »Vázání šátků na Hané«. Jak bylo výše pověděno, byl na večeru o lidovém umění na Hané dne 2. července promítán po prvé náš barevný dokumentární film »Vázání šátků na Hané«. Tvůrcem tohoto filmu je Otakar Lenhart. Film vzbudil u diváků velkou pozornost, jeho předvádění byl přítomen i odborný poradce řídící učitel v. v. Jan Zbořil, i skupina soudružky Parobkové, která ve filmu účinkovala. 18. června se konala soutěž amatérských dokumentárních filmů, na které náš snímek dostal první cenu.

Dary. Krajské museum obdrželo od pana Richarda Martinčíka z Olomouce-Chválkovic cenný rukopis »Po stopách slavného českého malíře Josefa Mánesa na Hané«, v němž devětasedmdesátiletý dárcce zachycuje vzpomínky své babičky a dále kmotry jeho matky, sloužící před 100 lety u Sylva-Tarouců v Čechách pod Kosířem, na Josefa Mánesa. Mimo to daroval museu značnou část své korespondence a jiných důležitých písemností.

Dotaz o koních. Dovoluji si obrátiti se na naše zvěrolékaře a znalce koní, je-li snad někomu známo, že by se někde vyskytoval zvyk zdobiti koňské přední zuby (za života nebo postmortálně?) systémem určitých zářezů a zdali je znám odněkud zvyk malovati koně barvou. Není vyloučeno, že oba zvyky se mohly udržeti jako survivaly: v několika francouzských jeskyních se našly totiž koňské zuby, zdobené tímto zvláštním ornamentem, a z historických pramenů a zpráv je známo, že Maďaři asi v X. století své koně malovali.

Dr J. Skutil

Výzkumná činnost externích spolupracovníků SLUKO na půdě Olomouckého kraje. Prof. dr Ed. B a u d y š (Vysoká škola zemědělská v Brně) pokračuje v letních měsících 1954 v soustavném výzkumu hálek v oblasti Rychlebských hor, jež zahájil minulého roku.